

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Рада молодих учених університету

Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»
29-30 квітня 2016 року

Збірник наукових праць

Переяслав-Хмельницький – 2016

УДК 001+37(100)

ББК 72.4+74(0)

Т 33

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 13. – 252 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України, ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Рик С.М. – кандидат філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Скляренко О.Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Коцур В.В. – кандидат політичних наук, голова Ради молодих учених університету

Кикоть С.М. – кандидат історичних наук, заступник голови Ради молодих учених університету

Гайдаєнко І.В. – кандидат історичних наук, секретар Ради молодих учених університету

©Рада молодих учених університету

©ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

*Наталія Сорока
(Харків, Україна)*

МОВА ЯК РІЗНОВИД ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ

Дослідження, що проводились протягом останніх десятиріч як вітчизняними, так і закордонними фахівцями, і були присвячені навчанню мови як знакової системи, визначають це питання як загальнотеоретичне. Воно безпосередньо пов'язане з теорією і психологією навчання і самоорганізації, проблемою адаптації до навколишнього середовища.

Адаптація індивіду до навколишнього природного та соціального середовища вимагає додержання адекватних стереотипних форм поведінки. Цей фактор завжди пов'язаний із проблемою розпізнавання образів навколишнього середовища, виділення їх класів, логіки взаємозумовлених співвідношень і безпосередньо формування адекватної поведінки. Образи навколишнього світу виступають у вигляді своєрідної знакової системи, опанування якими дозволяє орієнтуватися у виборі необхідних відповідних дій. Сукупність знаків і закони їх взаємовідносин виступають у ролі мови, глибина володіння якої визначає ефективність адаптивної поведінки.

Насамперед сама мова як знакова система викликає особливий інтерес у вивченні природи її формування і перекодування її знакової системи в процесі засвоєння іншої мови, де формальна оболонка змінюється, але зберігається те ж саме поле значень, яке відбивається новими знаками.

Поняття «мова» найширше використовується у двох значеннях. У першому виступає як система знаків основної, природної, національної мови; мови у первинному тлумаченні слова і, насамперед, мовлення. При передачі думки за допомогою різноманітних символів або знаків взагалі, сигналістики тварин поняття «мова» виступає як якості образного вживання. В іншому розумінні «мова» є системою знаків, що виконує функцію пізнання і спілкування. Вона виступає як сукупності засобів, необхідних для передачі та переробки інформації [3].

Якщо ми ставимо за мету проаналізувати загальні положення організації мови як знакової системи необхідно відштовхуватись від другого, семіотичного визначення мови. Таке положення пояснюється, насамперед, тим, що однією з психологічних проблем знака є співвідношення між знаками різноманітних систем, різних мов та їх роль, тобто проблема їх психологічної ієрархії в психічному розвитку людини. Саме такий підхід аналізу природної мови вважається найбільш ефективним.

Складність у вивченні мови як цілісної знакової системи зростає по мірі того, як збільшується кількість розбіжностей у визначенні мови. В роботах сучасних авторів увага акцентується на неоднозначних структурних елементах або функціях мови [4, 5]. Так, деякі вчені визначають мову як систему знаків і правила їх вживання. Інші фахівці при визначенні мови відштовхувались від її основної функції – комунікативної. Однак вона не може виступати як необхідна і вичерпна для виведення знакової системи в ранг мови [7].

Таке положення пояснюється тим, що структура мови має ієрархічний характер, включаючи в себе морфеми, словоформи, сегменти, фрази, тексти. Це дозволяє визначити мову як певну категорію еквіморфних знакових систем. Характерною рисою всякої мови як знакової системи є концентрація, збереження й відтворення інформації, яка також може бути інтерпретована іншою мовою, що, у свою чергу, потребує наявності певної знакової системи перетворень.

Неоднозначність визначення мови як знакової системи призводить до того, що мову тварин можна тільки умовно вважати мовою, хоча в загальному визначенні вона не суперечить вимогам, запропонованим щодо знакової системи спілкування.

Для того, щоб встановити загальні принципи у природній організації мовної системи мови і використати їх в організації цілеспрямованого процесу навчання різноманітним мовам необхідно розглянути форми знакового спілкування на першому, найелементарнішому рівні. Це дозволить визначити мінімізовані шляхи створення та засвоєння знакової системи і встановити природу її удосконалювання. В сучасній семіотиці не ставиться питання “чи існує мова у тварин, і в якщо так – то в якому вигляді?”, оскільки сам факт інстинктивної поведінки тварин розглядається як різновид мови, оснований на знаковості нижчого порядку. У всьому різноманітті мовних і мовноподібних явищ мова тварин виступає як “мова слабкого ступеню”. У окремих видів тварин існують системи зв'язку і сигналізації, засновані на абстрактних явищах знака таких, як танок, запах, розміщення предметів і міток [6, с. 47].

Про ускладнення природної мови як знакової системи свідчить факт створення великої кількості штучних, так званих, «метамов». Метамова виникає завжди як спосіб поглиблення і розширення вихідної об'єктної мови, що дозволяє критично осмислити знання, виражені у формі об'єктної мови. Таким чином, метамовою можна назвати будь-яку мову, за допомогою якої починається формалізація [3]. До числа метамов можна віднести будь-які спеціальні наукові мови, такі, наприклад, як математична, фізична, хімічна, географічна, а також мови спілкування людини з обчислювальною технікою.

Показником найбільш високого рівня метамови є достовірність, обґрунтованість і демонстрація наших знань, оскільки вони виступають в якості особливої рівня знань, а об'єктом осмислення при цьому

залишаються самі знання. Використання об'єктної мови в спеціалізованих наукових галузях являє собою велику проблему, тому що фрази, побудовані за допомогою звичайної мови, стають складовою частиною метамови. Вона більш глибоко і спеціалізовано забезпечує узагальнення наукових знань у вузько вибраному, обмеженому напрямку [1].

Межа між метомовою і природними мовами відносна й умовна. Визначальною рисою знаків природних мов у порівнянні із знаками інших систем є не відмінні функції, які вони виконують, а взаємозумовленість здійснення цих функцій у межах знака, що робить знакову систему мови глобальною за значенням, багатоярусною за структурою, поліфункціональною за схемою.

Таким чином, ми можемо говорити не тільки про багаторівневість структури мови відносно самої мови як знакової системи, але й про зберігання функціонального значення на всіх рівнях або ярусах її організації, що свідчить про наявність принципу ізоморфізму чи інваріантності. Встановлення принципу ізоморфізму функціональної організації в “мовах слабого ступеню” і “метомовах вищих ярусів” і загальної структури організації мови в діапазоні від “мови слабого ступеню” до вузькоспеціалізованої метамови дозволяє використовувати виявлені закономірності організації будь-якого з рівнів знакових систем при засвоєнні конкретної об'єктної мови. При цьому важливо враховувати збіг складності і рівня організації знакових систем, необхідний для однозначної відповідності використаних знакових відображень. Це положення стає очевидним, якщо порівняти звичайну об'єктну мову з будь-якою метомовою. Як приклад можна розглянути мову математики, що є наслідком удосконалення загальної мови, оснащеної зручними засобами відображення таких залежностей, яким звичайні словесні вирази здавалися б неточними або занадто складними. Математичну мову перекласти звичайною мовою набагато складніше, ніж перекласти з однієї загальноживаної мови на іншу, тому що предмети математичного аналізу потребують для свого викладення особливих засобів, особливої мови, яка не може бути замінена ніякою іншою мовою. Це положення характерне для будь-якої метамови, чи то математика, фізика, хімія, чи яка-небудь інша вузькоспеціалізована галузь знань, але оволодіння цими мовами безумовно повинне спиратися на знання попереднього рівня природної мови.

Виникнення та використання допоміжних наукових метамов є наслідком того, що природна мова не може охопити всю різноманітну діяльність людини, спрямовану на пізнання і перетворення світу. Кількість метамов зростає у відповідності до збільшення знань про світ, ускладнення людської діяльності, і жодне удосконалення природної мови, яке постійно спостерігається і відтворюється, не здатне забезпечити цей розвиток.

Таким чином, статистичний характер організації природної мови, базуючись на своїй глобальності, поліморфізмі і багатоярусності, забезпечує можливість розвитку і функціонування найрізноманітніших метамов. Описаний процес певною мірою відповідає статистичному принципу еволюції будь-якої системи, якій притаманний фактор самоорганізації. Він розкривається у розвитку знакової системи, починаючи з моменту поліморфного, рівномірного опису навколишніх процесів і явищ, виділення за конкретних умов найбільш значущих компонентів навколишнього середовища, збагачення обсягу і рівня знакових відображень та формування вузькоспеціалізованої метамови.

У психолого-педагогічних дослідженнях і роботах дидактико-методологічного характеру мова конкретних наук часто розглядається як звичайна, загальноживана, елементи якої мають графічні заміники для фіксації і передачі думок, які формулюються словесно. Таку функцію виконують системи знаків наукових галузей. Головним в них виявляється те, що візуально подані знаки мов, і тим більш складні моделі, побудовані з цих знаків, на певному етапі розвитку стають самостійними і незалежними від слова і виступають як форма народження та існування думки, як знаряддя і засіб її протікання та розвитку. Відбувається повернення до образного мислення, але вже на більш високому, досконалому рівні. Такий процес пояснює систематичне розширення понятійного апарату мови при засвоєнні середовища спілкування, починаючи від дитини і закінчуючи рівнем високопрофесійного спеціаліста, коли на певному етапі накопичення знань відбувається безпосереднє вираження думки без використання звука голосу, потім формування звукового та графічного знаку, і йде новий виток розвитку знакової системи [2].

Ускладнення знакової системи відбувається дискретно на різних рівнях понятійного апарату. Причому дискретність з одного боку виявляється в інтеграції понять і виникненні узагальнень за об'єднуючими їх принципами, а з іншого боку - у диференціації понятійного апарату з більш глибокою деталізацією інтегральних характеристик. Цей процес тісно пов'язаний із соціально-історичним розвитком суспільства та з виробничою діяльністю людини. Він однаковою мірою виявляється як в онтогенезі, так і у філогенезі.

В деяких випадках знакову систему, включаючи й знаки природної мови, називають кодом. Такий підхід до опису мови дозволяє використати теоретичні дослідження в галузі інформатики і теорії кодування, що значною мірою пояснює природу формування мовлення і структуру мови в цілому. Практично будь-які дві мови однакової складності і рівня можуть бути подані як знакові системи, що складають коди, а запропонована цими мовами інформація про один і той же процес або об'єкт виступає в якості засобу перекодування.

За умови об'єктивності образу відображення між різноманітними знаковими кодованими системами існує оператор перетворення кодованих знаків із однієї системи на іншу. В такому випадку цілком природно може виникнути помилка перекодування, що залежить від складності мови та її рівня. За умови збігу кодованих знаків різних систем помилка стає мінімальною.

Отже, будь-яку мову можна характеризувати як певну систему, елементи якої перебувають у взаємно визначених співвідношеннях з елементами модельованої системи [3]. Чуттєвий образ, який виникає в цьому випадку може розглядатися як модель у смислі ідеального психічного образу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Анциферова Л.И. Психология формирования и развития личности./ Л.И.Анциферовой. – М.: Наука, 1981. – 365 с.
2. Гамезо М.В. О роли и функции знаков и знаковых моделей в управлении познавательной деятельностью человека // Теоретические проблемы управления познавательной деятельностью человека. – М., 1975. – С. 24-32.
3. Жинкин Н.И. Четыре коммуникативные системы и четыре языка.// Теоретические проблемы прикладной лингвистики. – М.: Просвещение, 1965. – С. 46-62.
4. Звегинцев В.А. Значение и понимание с точки зрения машины.// Теоретические проблемы прикладной лингвистики. – М.: Просвещение, 1965. – С.48-77.
5. Звегинцев В.А. Проблемы знаковости языка. – М., 1956. – 260 с.
6. Степанов Ю.С. Семиотика. – М.: Наука, 1971. – 284 с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 423 с.

<i>Юлія Красовська</i> СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	80
<i>Ганна Лагунова</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ ТЕАТРАЛЬНО-ДЕКОРАЦІЙНОГО МИСТЕЦТВА	82
<i>Станіслав Передерій</i> ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	84
<i>Вікторія Солощенко</i> ПРОВІДНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В НІМЕЦЬКІЙ ІМПЕРІЇ	87
<i>Надія Стаднік</i> СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	89
<i>Кенжекүл Тілепбергенова</i> БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРДЫ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	91
<i>Лариса Тунік</i> ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВНЗ	93
ПСИХОЛОГІЯ	
<i>Наталія Сорока</i> МОВА ЯК РІЗНОВИД ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ	96
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
<i>Бауыржан Абдикадыров, Даулет Азимов, Гулнур Бисенова</i> ДИСКРЕТТІ ОПТИМІЗАЦІЯ ТӘСІЛДЕРІ АРҚЫЛЫ ҒАЗ ҰҢҒЫМАЛАРЫН ТИІМДІ ОРНАЛАСТЫРУ ЕСЕБІН ШЫҒАРУ	99
<i>Зохиджон Егиталиев, Бекзод Тургунов</i> АНАЛИЗ ПРОТОКОЛОВ ПРИМЕНЯЮЩЕЙСЯ В КВАНТОВЫХ КАНАЛАХ, ОСНОВАННЫХ НА ПЕРЕДАЧЕ ИНФОРМАЦИИ ПОСРЕДСТВОМ КОДИРОВАНИЯ В СОСТОЯНИЯХ ОДИНОЧНЫХ ФОТОНОВ	102
<i>Юрий Кучма, Татьяна Фесенко</i> РАЗРАБОТКА ИНТЕРАКТИВНОЙ АДМИНИСТРАТИВНОЙ КАРТЫ ГОРОДА	106
<i>Раушан Молдашева, Гульнур Турмуханова, Замзагуль Кабдыгалиева, Жанаргул Куатова</i> ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЛЫҚТЫ ОРТА МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ	109
<i>Нурхан Сундет</i> ІНТЕРНЕТ-ЭКОНОМИКА ЭЛЕКТРОНДЫ САУДАНЫҢ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ	112
<i>Гулбахор Темирова, Юлдуз Усманиева</i> УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРДА ИНФОРМАТИКА ДАРСЛАРИДА КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ	114
<i>Гулнур Турмуханова, Раушан Молдашева, Айзада Кабиденова, Жансая Ашим</i> ARСНІСАD БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	115
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ	
<i>Нагиман Абдрасыл</i> НЕ САМОСОПРЯЖЕННОЕ ВЕЩЕСТВЕННО СПЕКТРАЛЬНОЕ СУЖЕНИЕ	119
<i>Адаш Имомов, Сайфиддин Тошбоев</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧИ КОШИ В МАТНСАДЕ	121